

Genişletilmiş Özet

Toplumun Devlet Müdahalesi Algısı: Dadı Devletin Sigara İçme Üzerindeki Etkileri (ENSS) Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Geçerliliği

Giriş

Dünya çapında yaklaşık 1,3 milyar insan sigara içmekte ve %80'den fazlası düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Tütün her yıl 8 milyondan fazla insanı öldürmektedir. Bu ölümlerin 7 milyondan fazlası doğrudan tütün kullanımına ve yaklaşık 1,2 milyonu sigara içmeyenlerin dumana maruz kalması sebeplidir. Dünya Sağlık Örgütü, yaşam tarzıyla ilgili önlenebilir risk faktörlerini (tütün kullanımı, sağlıksız beslenme ve alkol kullanımı vb.) çok sektörlü bir şekilde ele almada hükümetlerin birincil rolünü vurgulamaktadır. Hükümetler, nüfusun sağlığını korumak ve geliştirmekten ve toplumdaki sağlık eşitsizliklerinin adaletsizliğini ele almaktan sorumludur. Devletin halk sağlığı müdahaleleri, devletin gücünü bireylerin sağlıkları adına davranışlarını değiştirmeye zorlamak için kullanma eğiliminde olduğu vurgulandığından düzenli olarak paternalizm ile suçlanmaktadır. Dadı devlet, halk sağlığı düzenlemesi tartışmalarında gündeme gelmeye devam eden bir kavramdır ve devletin sağlıksız gıdaların ve tütün ve alkol gibi sağlıksız ürünlerin tüketimini düzenleme ve kontrol etme uygulamalarını eleştirmek için kullanılır. Politika yapıcılarının davranışları etkilemeye çalışabilecekleri, halka bilgi sağlamak, kısıtlayıcı önlemler de dâhil olmak üzere düzenlemeye kadar çeşitli araçlar vardır. Artan tütün kullanımını etkilemek için hükümetler; (1) yasal kısıtlamalar, (2) olumlu/olumsuz finansal teşvikler ve (3) seçim yapısındaki değişiklikler şeklinde uygulamalar yapmaktadır. DSÖ ise ülkelerin bunları gerçekleştirmesi için MPOWER (Monitor, Protect, Offer, Warn, Enforce, Raise taxes on tobacco); tütün kullanımı ve önleme politikalarını izleyin, insanları tütün dumanından koruyun, Tütün kullanımını bırakmak için yardım önerin, Tütünün tehlikeleri konusunda uyarın, Tütün reklam, promosyon ve sponsorluk yasaklarını uygulayın ve Tütün vergilerini artırın önlemlerini vurgulamıştır. Bu önlemler, sigaraya olan talebini azaltmak için ülke düzeyinde etkili müdahalelerin uygulanmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Kanıtlar, vergilendirme ve kısıtlayıcı politikaların bireysel tercihleri olumlu yönde değiştirdiğini ve daha iyi sağlık sonuçları için önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte dadı devlet politikaları bir dizi sorun ve maliyet (artan sigara fiyatlarının yoksulluğu artırması, yasadışılığı artırması vb.) yaratabilmektedir.

Yöntem

Bu araştırma, "dadı devleti" terimi ile ilişkili olarak sigarayı azaltmak için uygulanan politikaları ölçmek için özgün, geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda ölçek, politikaların etkilenen nüfusu nasıl etkilediğini ve etkilenenlerin politikalara nasıl baktığını belirlememizi sağlayacaktır. Ölçek geliştirme süreçlerinin tamamı uygulanmış olup literatürden elde edilen bilgilerle oluşturulan ölçekteki boyutlar ve maddeler üzerine ilgili alanda uzman yedi kişi ile yapılan görüşmelerden 42 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Deneme ölçeği önce Halk Sağlığı alanında altı, Sağlık Yönetimi alanında üç, Sosyoloji alanında iki, Kamu Politikası alanında bir ve ölçek geliştirme alanında üç olmak üzere toplam 15 uzmanın görüşüne sunulmuştur. İçerik geçerliliği için çalışmada Lawshe tekniği kullanılmış ve uzman görüş formu aracılığıyla görüşleri alınmıştır. İçerik geçerliliği değerlendirmesinin ardından ölçekte gerekli düzeltmeler yapılmış, iki madde çıkarılmış ve 40 maddelik taslak ölçek formu oluşturulmuştur. İkinci aşamada 40 ifadeli taslak ölçek formu ve açılımlı faktör analizi ile 405 katılımcıdan elde edilen verilerle yapılan analizler yedi faktörlü bir yapı ortaya koymuş ve ölçeği 30 maddeye indirmiştir. Son aşamada 617 katılımcıdan elde edilen verilerle 7 faktörlü ve 30 ifadedi ölçek formunun son hali ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Bulgular

Literatürden elde edilen bilgilerle oluşturulan ölçekteki boyutlar ve maddeler üzerine ilgili alanda uzman yedi kişi ile yapılan görüşmelerden 42 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. İçerik geçerliliği değerlendirmesinin ardından ölçekte gerekli düzeltmeler yapılmış, iki madde çıkarılmış ve 40 maddelik taslak ölçek formu oluşturulmuştur. 40 maddelik ölçek formu 405 katılımcıdan elde edilen verilerle açılımlı faktör analizi sonrası araştırma yedi faktörlü bir yapı ortaya koymuş ve ölçeği 30 maddeye indirmiştir. Faktörler; (1) Fiyat, (2) Paket, (3) Sigara İçilmeyen Alan, (4) Medya, (5) Rahatsız Etme, (6) Dadı Devletin Sorunları ve Maliyetleri ve (7) Kamu Algısı şeklinde isimlendirilmiştir. Ölçek toplam varyansın %70.693'ünü açıklamıştır. Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda hem ölçeğin tamamının (0,905) hem de yedi faktörün ayrı ayrı yeterli iç güvenilirliğe (0,682-0,932) sahip olduğu görülmüştür. Açılımlı faktör analizinden türetilen 30 maddelik yedi faktörlü ölçek, sigara içen 18 yaş üstü 617 kişiye uygulanmıştır. Mevcut faktöriyel yapı model arasındaki uyum iyiliği indeksini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçüm modeli $X^2/df = 3,517$, AGFI = 0,874, CFI = 0,928, NFI = 0,903, TLI = 0,917, RMSEA = 0,064 ve SRMR = 0,0763 ile iyi bir uyum sağlamıştır. Doğrulayıcı faktör analizi toplam varyansın %73.667'sini açıklamıştır. Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda hem ölçeğin tamamının (0,895) hem de yedi faktörün ayrı ayrı yeterli iç güvenilirliğe (0,765-0,941) sahip olduğu görülmüştür. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların büyük çoğunluğu her iki adımda da erkek katılımcılardan oluşmuştur. Her iki aşamada da katılımcıların önemli bir bölümünün 35 yaş ve altında olduğu görülmüştür. Katılımcıların eğitim düzeylerinin lisans ve üstü olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğu 6-15 yıldır sigara içiyor ve günde 11-20 sigara içtiğini söyleyenlerin ortalama oranı daha yüksek. Katılımcıların çoğunun sigarayı bırakmak istediği ve son bir yılda sigarayı bırakmayı denemediği görüldü. Sigarayı bırakmak isteyenlerin çoğunun sağlık nedenleriyle sigarayı bırakmak istediği görüldü. Bunu destekler şekilde, katılımcıların büyük çoğunluğunun sigaranın sağlığa olan olumsuz etkilerinin farkında olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğu günlük yaşamda yorgunluk, stres ve uykusuzluk sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tartışma

Ölçek, ülkelerin bu uygulamaları gerçeğe dönüştürmek için uyguladıkları tütün talebini azaltmak için uyguladıkları tüm MPOWER önlemlerini içermektedir. İzleme önlemi, hükümetin sorumluluğunda olduğu için ölçeğe dâhil edilmemiştir. Kişileri tütün dumanından korumak “Sigara İçilmeyen Alan” boyutunda ele alınmıştır. Tütün kullanımını bırakmak için yardım önermek “Kamu Algısı” boyutunda değerlendirilmektedir. Tütünün tehlikeleri konusunda uyarma “Paket” boyutunda ele alınmıştır. Tütün reklam, promosyon ve sponsorluk yasaklarının uygulanması “Medya” boyutunda değerlendirilmektedir. Son olarak, Tütün vergilerini artıran “Fiyat” boyutunda değerlendirilmektedir. Kamu Algısı boyutunda yer alan maddeler, devletin sigarayı azaltma politikalarından doğrudan etkilenenlerin politikaları nasıl algıladığını görmemizi sağlamaktadır. Rahatsız Etme boyutundaki maddeler, sigara içenlerin hangi politikalardan ne ölçüde etkilendiğini görmemizi sağlamaktadır. Dadı Devlet’in Sorunlar ve Maliyetler boyutu, toplumdaki dadı devlet kavramıyla ilgili sorunlar ve maliyetler hakkında fikir vermektedir. Dünyada en az iki MPOWER politikası olan ülke sayısı 2020’de 98’dir ve bu ülkelerde yaşayan insan sayısı yaklaşık 4,4 milyardır. MPOWER politikasının her geçen yıl daha da yaygınlaşacağı ve hükümetlerin tedbirlerini genişleteceği görülmektedir. Ölçekte yer alan maddeler hem mevcut durumda uygulanan politikaların etkilenen nüfusu nasıl etkilediğini hem de gelecekte yaygınlaştırılabilecek uygulamalara ilişkin görüşleri görmeyi sağlayacaktır. Bu bağlamda ortaya konulabilecek politikalara potansiyel olarak rehberlik edebilir.